

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТІВ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

Наведена кількість та площа природно-заповідних господарств Заходу України. Охарактеризована динаміка їх фінансування в розрізі об'єктів заповідання та підпорядкування. Подано деякі особливості додаткового фінансування розвитку мережі природно-заповідного фонду Заходу України.

Assit. O.V. Henyk – USUFWT

Peculiarities of Financing of Protected Areas in Western Ukraine

Number and area of nature protective units have been presented. The dynamics of financing in accordance with their objective ranking has been analyzed. The possibility of some additional financing towards Western Ukraine protected areas development has been proposed.

Розробка Стратегії розвитку природно-заповідної справи в Україні, метою якої є докорінне удосконалення розвитку і функціонування природно-заповідного фонду (ПЗФ) відповідно до нових умов соціально-економічного стану держави, передбачає вироблення економічного механізму цінності природних об'єктів та їх властивостей для людей України та світового співтовариства. Згідно положень Стратегії, нормальне функціонування об'єктів ПЗФ забезпечується повноцінним їх фінансуванням та чітким обліком територій і меж як нових, так і вже створених об'єктів заповідання.

Основним законом, який визначає економічну діяльність функціонування об'єктів природно-заповідного фонду є Закон України "Про природно-заповідний фонд України" [1], в якому відзначається (стаття 44), що ефективність організації і функціонування природно-заповідного фонду забезпечуються: економічним обґрунтуванням організації ПЗФ; економічною оцінкою територій природно-заповідного фонду; визначенням джерел і нормативів фінансування об'єктів ПЗФ; компенсацією збитків завданих порушенням законодавства; наданням підприємствам і організаціям, що забезпечують функціонування ПЗФ податкових та інших пільг.

Удосконалення економічного забезпечення природно-заповідних об'єктів України потребує детального розгляду особливостей їх економічної діяльності. Розглянемо тільки деякі з них, що особливо характерні для заповідних територій Заходу України.

Наявність значної кількості унікальних природоохоронних об'єктів у західній частині України, що зумовлене як різними природними зонами (Полісся, Лісостеп, Степ, Карпати) так і різними геоботанічними, флористичними та геоморфологічними районами, призвела до значного збільшення площі об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення. Розширення мережі охоронних територій проходить як за рахунок збільшення площі вже існуючих об'єктів ПЗФ, так і за рахунок створення нових заповідних територій (табл. 1) [2].

У 2002 році площа об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення західного регіону України збільшилась у 3,2 рази порівняно з 1991 роком і становить 612,6 тис. га, або 61,9 % площі від усіх об'єктів

ПЗФ держави (в 1991 році – 53,7 % площі заповідних територій). Вже в цьому столітті у Волинській області створений Черемиський природний заповідник площею 2976 га (2001 рік) та у Івано-Франківській області національний природний парк "Гуцульщина" площею 7606 га (2002 рік).

Табл. 1. Кількість та площа заповідних територій загальнодержавного значення західного регіону України

Роки	Кількість заповідних господарств у західному регіоні	Площа ПЗФ західного регіону України, га	Частка ПЗФ України у західному регіоні, %
1991	6	193954	53,7
1997	9	468540	61,5
1998	10	471428	61,3
1999	13	532200	60,7
2000	13	542659	61,1
2001	13	594196	61,2
2002	15	612556	61,9

Створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та збільшення площі вже існуючих призвело і до збільшення фінансування природоохоронних територій. Регіональною особливістю фінансування об'єктів природно-заповідного фонду є збільшення частки витрат на їх утримання в системі загальнодержавного економічного забезпечення об'єктів ПЗФ (табл. 2) [2].

Табл. 2. Витрати на утримання об'єктів природно-заповідного фонду заходу України*

Роки	Витрати на утримання ПЗФ України, тис. грн.	Витрати на утримання ПЗФ заходу України, тис. грн.	% регіональних витрат від загальнодержавних
1997	8009,7	3494,3	43,6
1998	9429,8	4524,0	48,0
1999	12267,7	6404,9	52,2
2000	15690,2	7687,6	49,0
2001	21871,5	11613,6	53,1
2002	25813,6	13977,0	54,1

Примітка: * – витрати у фактичних цінах відповідного року

У 2002 році фінансування об'єктів природно-заповідного фонду Заходу України становило 13,98 млн. грн., що в 3,97 рази більше ніж фінансування 1997 року – 3,49 млн. грн. Якщо, в 1997 році витрати на утримання об'єктів ПЗФ Заходу України становили 43,6 % від витрат на утримання всіх заповідних об'єктів країни, то в 2002 році дана частка збільшилася на 10,5 одиниці та становив 54,1 % від фінансування всіх об'єктів природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення.

Аналізуючи фінансування кожного об'єкту природно-заповідного фонду Заходу України (табл. 3), можна відмітити, що в 1997 році фінансування Карпатського національного природного парку було найбільшим і складало 0,85 млн. грн. Вже у 1999 році фінансування понад 1 млн. грн. отримали три об'єкти ПЗФ західного регіону – Карпатський біосферний заповідник, Карпатський національний природний парк та національний природний парк "Синевир" [3].

Табл. 3. Витрати на утримання об'єктів ПЗФ Заходу України (тис. грн.)

Назва об'єкту ПЗФ	Роки					
	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Природні заповідники						
Розточчя	123,1	130,0	151,9	143,6	219,8	268,1
Медобори	285,0	338,7	479,2	449,9	490,6	630,0
Горгани	174,2	105,0	134,9	251,2	507,0	368,1
Рівненський	-	-	96,4	772,6	922,3	1191,5
Черемиський	-	-	-	-	-	116,2
Біосферні заповідники						
Карпатський	753,1	1112,4	1487,8	1097,9	1612,9	1924,3
Національні природні парки						
Карпатський	850,9	990,1	1076,1	1361,3	1666,8	2732,8
Шацький	395,0	307,0	418,0	597,1	642,0	877,8
Синевир	615,4	998,3	1385,1	21,3	1764,1	1329,2
Вижницький	173,3	147,7	211,7	359,4	464,2	573,7
Подільські Товтри	124,3	335,6	194,3	273,8	378,6	368,8
Яворівський	-	59,2	96,9	418,2	397,2	552,8
Сколівські Бескиди	-	-	558,8	1718,3	1849,5	1968,8
Ужанський	-	-	113,8	223,0	698,6	530,3
Гуцульщина	-	-	-	-	-	564,7

У 2002 році вже майже 2 млн. грн. витрат на утримання отримали Карпатський біосферний заповідник та національний природний парк "Сколівські Бескиди". Як і в 1997 році, найбільше фінансування 2002 року отримав Карпатський національний природний парк – 2,7 млн. грн.

Характерним є і загальне збільшення витрат на одиницю площі об'єктів ПЗФ Заходу України. Якщо, в 1997 році даний показник складав 7,46 грн., то в 2002 році він збільшився в 3 рази і становив 22,74 грн.

Найвищі витрати на утримання об'єктів природно-заповідного фонду у 2002 році характерні для Закарпатської, Івано-Франківської та Львівської областей і, відповідно, становлять 3,78, 3,67 та 2,79 млн. грн. (табл. 4).

Табл. 4. Фінансування об'єктів ПЗФ у розрізі областей Заходу України (тис. грн.)**

Області Заходу України	Кількість*	Роки			
		1997	2000	2001	2002
Волинська	2	395,0	597,1	642,0	993,9
Закарпатська	3	1368,5	1342,2	4075,6	3783,8
Івано-Франківська	3	1025,1	1612,5	2173,8	3665,6
Львівська	3	123,1	2280,1	2466,5	2789,7
Рівненська	1	-	772,6	922,3	1191,5
Тернопільська	1	285,0	449,9	490,6	630,0
Хмельницька	1	124,3	273,8	378,6	368,8
Чернівецька	1	173,3	359,4	464,2	573,7

Примітка: * – кількість об'єктів ПЗФ дано станом на 1.01.2004 року;

** – витрати у фактичних цінах відповідного року

У 2002 році фінансування Львівської області збільшилось у 22,7 рази порівняно з 1997 роком. Високі показники збільшення фінансування харак-

терні і для Івано-Франківської та Чернівецької області та становлять, відповідно, 3,6 та 3,3 рази [3].

Підпорядкованість об'єктів ПЗФ різним міністерствам та комітетам, зокрема на теренах Заходу України Міністерству освіти і науки, Державному комітету лісового господарства та Міністерству екології та природних ресурсів також накладає відбиток на фінансування об'єктів ПЗФ (табл. 5) [3].

Табл. 5. Фінансування об'єктів ПЗФ у розрізі підпорядкування (тис. грн.)**

Підпорядкування об'єктів ПЗФ	Кількість*	Роки			
		1997	2000	2001	2002
Міністерство освіти і науки	1	123,1	143,6	219,8	268,1
Державний комітет лісового господарства	4	680,0	3537,9	3904,4	4668,0
Міністерство екології та природних ресурсів	10	2691,2	4006,1	7489,4	9060,9
Всього витрат	15	3494,3	7687,6	11613,6	13977,0

Примітка: * – кількість об'єктів ПЗФ дано станом на 1.01.2004 року;

** – витрати у фактичних цінах відповідного року

У 2002 році частка фінансування об'єктів природно-заповідного фонду Заходу України Міністерством екології та природних ресурсів становить 64,8 % від загальних витрат. Проте, кількість природоохоронних об'єктів підпорядкована даному міністерству є теж найбільшою – 10 об'єктів ПЗФ.

Наявність спільних кордонів з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою та Білорусією забезпечує сприятливі можливості створення міждержавних природно-заповідних об'єктів та розширення транскордонного співробітництва у галузі охорони природи. Розробка проектів щодо створення міждержавних природно-заповідних територій сприятиме не тільки збереженню цінних природних екосистем, але і залученню додаткових коштів на утримання природно-заповідних об'єктів від держав-партнерів проектів, міжнародних благодійних фондів і інституцій, іноземних інвесторів.

Першим прикладом такого співробітництва за участі України є створення українсько-польсько-словацького біосферного резервату "Східні Карпати". Реальним є створення і транскордонного біосферного резервату "Марамороські гори", про що досягнуто домовленості з Румунською стороною. На Розточчі уже тривалий час ведуться консультації щодо створення українсько-польського біосферного резервату "Розточчя", в який увійдуть природоохоронні об'єкти українського і польського ботаніко-географічного регіону Розточчя. Допрацьовуються і положення щодо створення українсько-польсько-білоруського міжнародного біосферного резервату "Західне Полісся", до якого з української сторони увійде Шацький національний природний парк.

Крім того, створення міжнародних біосферних резерватів сприятиме налагодженню міжнародної співпраці між науковими установами і господарськими об'єктами, сприятиме проведенню спільних наукових досліджень, обмін передовими методиками організації рекреаційної діяльності, створення спільних підприємств, зон активного відпочинку та розвитку міжнародного туризму.

Унікальність і неповторність об'єктів природно-заповідного фонду Заходу України, що призводить до масового відвідування їх територій, сприяє інтенсивному розвитку зеленого і екологічного туризму. У 2002 році кількість відвідувачів об'єктів ПЗФ Заходу України зросло більше як у 16 разів порівняно з 2001 роком. Зросла і кількість туристичних маршрутів на 14 одиниць (табл. 5). Ємність стаціонарних рекреаційних об'єктів природно-заповідного фонду західного регіону України в 2002 році становила 98,3 % від даного показника по Україні, а кількість туристичних маршрутів 75,3 % всіх туристичних маршрутів ПЗФ України [3].

Табл. 5. Ємність рекреаційних об'єктів та кількість відвідувачів природно-заповідних територій західного регіону України

Роки	Ємність стаціонарних рекреаційних об'єктів, місць	Кількість відвідувачів об'єктів ПЗФ, тис. чол.	Кількість туристичних маршрутів, одиниць
2001	12525	543,0	108
2002	26038	8722,0	122

Встановлення тісних контактів з регіональними туристичними агентствами і засобами масової інформації, створення сітки привабливих туристичних маршрутів пішохідного і кінного туризму, будівництво місць відпочинку, встановлення аншлаків природоохоронного значення, видавництво буклетів і карт-схем з детальною інформацією про найбільш цікаві і привабливі об'єкти рекреації дасть змогу отримувати додаткові кошти на розвиток природно-заповідних об'єктів та сприятиме залученню як вітчизняних, так і іноземних інвестицій. Крім того, розвиток екологічного і зеленого туризму на територіях Карпатського біосферного заповідника та національних природних парків Заходу України сприятиме розвитку місцевої економіки шляхом створення нових робочих місць, використання місцевих продуктів, виробів народних умільців, навиків мешканців.

Значна частка лісистості територій природно-заповідного фонду Заходу України дає широку можливість збільшувати площу мисливських угідь, проводити заходи із сприяння відтворення і охорони диких тварин, створювати на природно-заповідних територіях розплідників із штучного розведення копитних тварин та пернатої дичини. Наявність найбільшої кількості копитних тварин у розплідниках Івано-Франківщини (41 муфлон, 35 оленів, 50 ланей та 65 кабанів) говорить про наявність значного досвіду та доброї бази для розвитку даної діяльності.

Розвиток мисливських угідь та мисливства сприятимуть залученню довготермінових інвестиційних програм із щорічного збільшення чисельності поголів'я копитних мисливських тварин, поголів'я хутрових звірів, чисельності пернатої дичини.

Розташування на теренах Заходу України дев'яти із дванадцяти національних природних парків держави дає можливість, згідно Закону "Про природно-заповідний фонд України", залучати кошти на функціонування від проведення господарської діяльності. Господарську діяльність національних природних парків необхідно спрямовувати на отримання додаткових коштів від реалізації деревини, отриманої внаслідок санітарних рубань і доглядових

рубань за лісом, продажу сільськогосподарської продукції, реалізації продукції побічного користування лісом, тощо.

Вступ країн Центральної і Східної Європи до Європейського союзу приведе до більш повного залучення коштів різних іноземних інституцій в природоохоронну діяльність на прикордонних територіях. Такі заходи сприятимуть розвитку господарської, рекреаційної та туристичної діяльності на природно-заповідних територіях Заходу України.

Розробка механізмів покращення фінансування природоохоронних територій вимагає проведення подальшого аналізу економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду України. Реалізація програм міжнародної співпраці, залучення іноземних інвестицій, удосконалення організаційно-економічного забезпечення природно-заповідних об'єктів сприятиме розвитку мережі ПЗФ регіону, покращенню економічного забезпечення функціонування природоохоронних об'єктів, посиленню уваги до питань сталого розвитку природно-заповідної справи на теренах Заходу України.

Література

1. Закон України "Про природно-заповідний фонд України". – К.: Відомості ВР України, 1992. – С. 1130-1155.
2. Довкілля України. Статистичний збірник за 2002 рік. – К.: Стат. управл., 2003. – 310 с.
3. Статистичний бюлетень. Про об'єкти природно-заповідного фонду України в 2002 році (Форма 1 – заповідники). – К.: Стат. управл., 2003. – 171 с.

УДК 630*905.2

Викл. Н.С. Дворяшина, канд. екон. наук –
Європейський університет, м. Київ

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті подається аналіз динаміки обсягів лісокористування у різні роки, піднімаються існуючі проблеми у лісовій галузі та надаються пропозиції щодо усунення недоліків.

Ключові слова: розрахункова лісосіка, доглядове рубання, лісокористування.

Teacher N.I. Dvoryashyna – European university of Kiev

Analysis of present state of forest resources in context sustainable develop

The article contains a more than one year impact analysis of forest exploitation data, a survey of the existing forestry issues, and proposals to eliminate defects

Key words: accounting cutting area, thinning, forest utilizations.

З розвитком цивілізації та науково-технічного прогресу, швидким зростанням чисельності населення землі, збільшенням обсягів виробництва та його відходів, актуальною постає проблема у стосунках між суспільством і природою. Шкода, але історія знає чимало трагічних для окремих регіонів наслідків природокористування, які відбулися в минулому або мають місце в наш час і продовжують дивувати нас своїми масштабами.

Так, ще донедавна освоюючи нові землі, нові природні ресурси, люди на почувала себе "переможцем" не усвідомлюючи, що це далеко не "перемо-